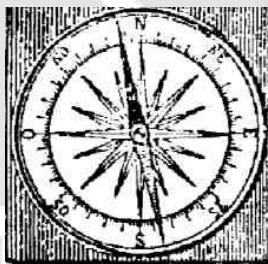

ŚWIADCZENIA RODZINNE

Stan prawny na dzień 1 listopada 2008 r.

WYDANIE V

Poznaj

Swoje

Prawa

WYDANIE I REDAKCJA:

Stowarzyszenie Klon/Jawor

ul. Szpitalna 5/5

00-031 Warszawa

tel. (0-22) 828 91 28

fax (0-22) 828 91 29

e-mail: klon@klon.org.pl

<http://www.klon.org.pl>

<http://www.ngo.pl>

© Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2008

Wykorzystywanie fragmentów lub całości tekstów broszur z serii „Poznaj Swoje Prawa” wyłącznie za zgodą wydawcy.

FINANSOWANIE:

**Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
w ramach Rządowego Programu
Fundusz Inicjatyw Obywatelskich**

*opracowanie, aktualizacja wyd. V: Rafał Kowalski
(Stowarzyszenie Klon/Jawor)*

ŚWIADCZENIA RODZINNE

*Stan prawny na dzień 1 listopada 2008 r.
wydanie V*

Spis treści

I. Wstęp	2
II. Zasiłek rodzinny	3
Komu przysługuje zasiłek rodzinny.....	3
Kryterium dochodowe.....	5
Wysokość zasiłku rodzinnego.....	8
III. Dodatki do zasiłku rodzinnego	8
Dodatek z tytułu urodzenia dziecka.....	9
Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego.....	10
Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka.....	11
Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego.....	12
Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej.....	13
Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego.....	14
Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.....	14
Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.....	15
IV. Świadczenia opiekuńcze	15
Świadczenie pielęgnacyjne.....	15
Zasiłek pielęgnacyjny.....	17
V. Wypłata świadczeń	18
Wymagane dokumenty.....	19
VI. Świadczenie z funduszu alimentacyjnego	20
VII. Wybrane definicje z ustawy o świadczeniach rodzinnych	22

I. WSTĘP

Podstawa prawna:

- *ustawa z dn. 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r., Nr 139, poz. 992 z późn. zm.),*
- *ustawa z dn. 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2007 r., Nr 192, poz. 1378 z późn. zm.),*
- *rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dn. 2 czerwca 2005 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. z 2005 r., Nr 105, poz. 881 z późn. zm.),*
- *w tekście opisano zmiany wprowadzone przez nowelizację ustawy o świadczeniach rodzinnych: ustawę z dn. 17 października 2008 r. o zmianie ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. 2008 r., Nr 233, poz. 1456).*

Ustawa o świadczeniach rodzinnych wprowadziła w 2004 r. nowy system wsparcia dla rodziny. Wymienia dwie grupy świadczeń:

- 1) zasiłek rodzinny z systemem dodatków,
- 2) świadczenia opiekuńcze.

W 2006 roku do ustawy dodano jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka, często zwaną „becikowym”. W opracowaniu piszemy też o świadczeniu z funduszu alimentacyjnego, które – choć opisane w innym akcie prawnym – w praktyce związane jest z systemem świadczeń rodzinnych.

Świadczenia rodzinne (wszystkie zasiłki, dodatki i świadczenia wymienione w ustawie i przedstawione w poniższym opracowaniu) przysługują obywatelom polskim. Świadczenia otrzymają również cudzoziemcy znajdujący się w kilku sprecyzowanych przez ustawę sytuacjach (np. jeśli otrzymali w Polsce zezwolenie na osiedlenie się, albo uzyskali status uchodźcy). Świadczenia rodzinne przysługują osobom, jeżeli zamieszkują na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres zasiłkowy, w którym otrzymują świadczenie (*o okresie zasiłkowym piszemy w dalszej części opracowania*).

System świadczeń rodzinnych, wprowadzony w życie 1 maja 2004 r., miał ujednoczyć i poprawić obo-

wiążące wcześniej zasady przyznawania pomocy. Jednak nie spełnił pokładanych w nim nadziei. Powodował problemy i niezadowolenie osób tracących prawo do świadczeń, otrzymujących mniejszą pomoc niż w poprzednich latach lub niezgadających się z niekorzystną dla nich interpretacją przepisów. Kształt systemu mógł wywołać falę fikcyjnych rozwodów (rozwodzące się osoby liczyły na pomoc dla samotnie wychowujących dzieci). Ustawa o świadczeniach rodzinnych była więc wciąż zmieniana – nowelizowana. Starano się wyeliminować jej wady i trudności, jakie sprawia stosowanie przepisów ustawy w konkretnych sytuacjach. Ostatnie zmiany świadczeń rodzinnych, opisane w opracowaniu wprowadza nowelizacja ustawy o świadczeniach rodzinnych z dn. 17 października 2008 r.; przepisy tej nowelizacji wchodzi w życie w 2009 r., część nawet z początkiem nowego okresu zasiłkowego (czyli pod koniec 2009 r.). Przepisy dotyczące świadczenia z funduszu alimentacyjnego to nowe rozwiązania, które zaczęły obowiązywać w październiku 2008 r. Świadczenia z funduszu zastąpiły wypłacaną od 2005 r. zaliczkę alimentacyjną.

II. ZASIŁEK RODZINNY

Jest podstawową formą wsparcia. Oznacza to, że od tego czy przysługuje nam prawo do zasiłku rodzinnego, zależy czy otrzymamy dodatki opisane w ustawie (nie dotyczy to jednak świadczeń opiekuńczych i jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się żywego dziecka). **Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków związanych z utrzymaniem dziecka.**

Komu przysługuje zasiłek rodzinny

Prawo do zasiłku rodzinnego oraz dodatków przysługuje:

- rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka,
- osobie faktycznie opiekującej się dzieckiem (jeśli wystąpiła do sądu z wnioskiem o przysposobienie dziecka),
- osobie uczącej się (pełnoletniej, *niepozostającej na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub*

w związku z ustaleniem wyrokiem sądowym lub ugodą sądową prawa do alimentów z ich strony).

Prawo do zasiłku a wiek dziecka

Zasiłek rodzinny przysługuje osobom, o których mowa powyżej, do ukończenia przez dziecko:

- 18 roku życia lub
- nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21 roku życia, albo
- 24 roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności.

Zasiłek rodzinny przysługuje też osobie uczącej się (w rozumieniu ustawy) w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Zasiłek nie przysługuje jeśli:

- dziecko lub osoba ucząca się pozostają w związku małżeńskim,
- dziecko zostało umieszczone w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w rodzinie zastępczej,
- osoba ucząca się została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie,
- pełnoletnie dziecko lub osoba ucząca się jest uprawniona do zasiłku rodzinnego na własne dziecko.

Zasiłek nie przysługuje również, jeśli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od jego rodzica, chyba że:

- rodzice lub jedno z rodziców dziecka nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznanym,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone,
- sąd zobowiązał jednego z rodziców do ponoszenia całkowitych kosztów utrzymania dziecka i nie zobowiązał drugiego z rodziców do świadczenia alimentacyjnego na rzecz tego dziecka (chodzi m.in. o sytuację, kiedy rodzice rozstając się dzielą się

wychowaniem dzieci np. jedno dziecko wychowuje matka, a drugie ojciec).

(o zasiłku rodzinnym dla osób samotnie wychowujących piszemy też w rozdziale: „Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego”)

Kryterium dochodowe

Zasiłek rodzinny zostanie przyznany, jeśli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 504 zł. Jeśli członkiem rodziny jest dziecko niepełnosprawne kwota nie może być większa niż 583 zł. Należy legitymować się wtedy orzeczeniem o niepełnosprawności (w przypadku dziecka do 16 r. życia) lub orzeczeniem o znacznym albo umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (w przypadku starszych dzieci lub osoby pełnoletniej uczącej się).

Zasiłek przysługuje również osobom, których dochód przekracza wyżej wymienione stawki o kwotę niższą lub równą najniższemu zasiłkowi rodzinnemu przysługującemu w okresie, na który jest ustalany. Musi być jednak spełniony warunek: zasiłek rodzinny przysługiwał w poprzednim okresie zasiłkowym. W przypadku przekroczenia dochodu w kolejnym roku kalendarzowym (czyli dwa razy z rzędu) zasiłek rodzinny nie przysługuje.

UWAGA: Od 6 lipca 2007 r. obowiązuje sprecyzowany i jednolity sposób liczenia zwiększonego dochodu (o kwotę najniższego zasiłku). Wcześniej najczęściej liczone go tak, że kwotę zasiłku (możliwą kwotę przekroczenia kryterium dochodowego) dodawało się do dochodu rodziny tylko raz. Nowe przepisy wprowadziły zasadę, że kwota zasiłku będzie doliczana tyle razy ile jest osób w rodzinie, czyli będzie liczona na osobę w rodzinie. Różnicę wyjaśniają poniższe przykłady.

Przykład liczenia dochodu przed 6 lipca 2007

Dochód trzyosobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynosi 530 zł. Rodzinie nie przysługuje zasiłek ponieważ przekroczone zostało kryterium dochodowe. $530 \times 3 = 1590$ – ta kwota jest większa od kwoty $1560 ((504 \times 3) + 48)$. Gdyby dochody tej rodziny nie przekroczyły kwoty

1560 zł, zasiłek przysługiwałby, jeśli rodzina otrzymywała go w poprzednim okresie zasiłkowym.

Przykład liczenia dochodu od 6 lipca 2007

Dochód trzyposobowej rodziny w przeliczeniu na osobę wynosi 530 zł. Rodzinie przysługuje zasiłek. Nie zostało przekroczone kryterium dochodowe – kryterium liczone w nowy sposób. $530 \times 3 = 1590$ – ta kwota jest mniejsza od kwoty 1656 ($(504 \times 3) + (48 \times 3)$). Dopiero przekroczenie kwoty 1656 pozbawiłoby rodzinę uprawnień do pomocy. Rodzina musi tylko spełnić warunek mówiący o otrzymywaniu zasiłku w poprzednim okresie.

Warto zwrócić uwagę, że dochody rodziny w obu opisanych przykładach są takie same. Rodzina przed 6 lipca 2007 r. nie miała prawa do wsparcia, jednak po wejściu w życie nowych przepisów jest do niego uprawniona.

Obliczając dochód uwzględnia się zarówno przychody podlegające opodatkowaniu jak i nieopodatkowane. W przypadku tych pierwszych – dochód bez kwoty należnego podatku. Dochód pomniejszany jest również o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne oraz o koszty uzyskania przychodu. Do przychodów niepodlegających opodatkowaniu, które bierze się pod uwagę przy obliczaniu dochodu, zaliczane są m.in.: renty inwalidów wojennych, dodatek kombatancki, świadczenia pieniężne przysługujące osobom deportowanym do pracy przymusowej, zasiłki chorobowe, alimenty na dzieci (lista zawarta w ustawie jest znacznie dłuższa). Od dochodu odlicza się kwoty alimentów płaconych na rzecz innych osób.

Okres zasiłkowy – zmiana w 2009 r.

Świadczenia rodzinne przyznawane są w tzw. okresie zasiłkowym. Okresy rozpoczynają się 1 września i kończą 31 sierpnia następnego roku. Z terminem okresu zasiłkowego wiąże się również okres uzyskiwania dochodów branych pod uwagę przy przyznawaniu pomocy. Obowiązuje zasada, że bierze się pod uwagę dochody z roku kalendarzowego poprzedzającego rok, w którym rozpoczyna się dany okres

zasiłkowy. Dla okresu, który rozpoczął się 1.09.2008 uwzględniane są więc dochody z 2007 r.

W 2009 r. okres zasiłkowy rozpocznie się 1 listopada. Oznacza to, że okres zasiłkowy rozpoczęty 1 września 2008 r. będzie trwał do końca października 2009 r.

Należy pamiętać, że przy ustalaniu sytuacji dochodowej bierze się również pod uwagę tzw. dochody uzyskane oraz dochody utracone. Dotyczy to dochodów uzyskiwanych lub traconych w roku, w którym ubiegamy się o wsparcie (ale przed złożeniem wniosku o pomoc). Dotyczy to także dochodów uzyskanych lub utraconych później, w trakcie trwania okresu zasiłkowego, już po przyznaniu pomocy. Może to oznaczać, że osoba, której przyznano pomoc traci ją w trakcie okresu zasiłkowego (np. po trzech miesiącach pobierania świadczeń). Może to również oznaczać, że rodzina, której odmówiono pomocy z powodu zbyt wysokich dochodów, po utracie części z nich (np. w wyniku zwolnienia z pracy) uzyskuje prawo do świadczeń i powinna ponownie składać wniosek o pomoc.

Weryfikacja kryterium dochodowego i innych kwot w 2009 r.

Kryterium dochodowe opisane powyżej nie zmieniło się od maja 2004 r., czyli od wejścia w życie przepisów ustawy o świadczeniach rodzinnych. Chociaż w 2006 r. miała miejsce weryfikacja niektórych kwot z ustawy (zwiększono kwoty wybranych dodatków i zasiłku) to jednak nie zmieniono kwot kryterium dochodowego. W 2009 r. zapowiedziano kolejną weryfikację. Zmienia się kwoty kryterium, wysokości zasiłku i dodatków. Jednak ostateczne kwoty poznamy prawdopodobnie w połowie 2009 r.

Wysokość zasiłku rodzinnego

Wysokość zasiłku rodzinnego:

- 48 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 64 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia,
- 68 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

III. DODATKI DO ZASIŁKU RODZINNEGO

Osoby, które mają prawo do zasiłku rodzinnego, mogą być również – w szczególnych sytuacjach – uprawnione do specjalnych dodatków.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- urodzenia dziecka,
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- samotnego wychowywania dziecka,
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- rozpoczęcia roku szkolnego,
- podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Gminy a wysokość dodatków

Zasiłek rodzinny jest wypłacany w takich samych kwotach w całej Polsce. Jednak wysokości dodatków do zasiłku mogą być różne. Rada gminy w drodze uchwały może podnieść kwoty dodatków. Podwyższenie finansowane jest ze środków własnych gminy. Wymienione poniżej wysokości poszczególnych dodatków to zapisane w ustawie kwoty minimalne.

Dodatek z tytułu urodzenia dziecka

Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu albo opiekunowi prawnemu dziecka,
- opiekunowi faktycznemu, jeżeli wcześniej nie został przyznany osobie z pierwszej wymienionej grupy uprawnionych.

Wysokość – 1000 zł

W przypadku urodzenia lub przysposobienia więcej niż jednego dziecka dodatek przysługuje na każde dziecko. Dodatek wypłacany jest jednorazowo, do zakończenia pierwszego roku życia (tzn. należy złożyć wniosek w pierwszym roku życia dziecka – jeśli złożymy wniosek, gdy dziecko będzie miało np. 14 miesięcy będzie już za późno).

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka

Zapomoga przyznawana jest niezależnie od uprawnienia do zasiłku rodzinnego, czy innych świadczeń z ustawy, jak również nie zależy od sytuacji materialnej rodziny. W tym sensie nie jest elementem świadczeń rodzinnych, rozumianych jako pomoc dla osób o niższych dochodach. Jednak świadczenie to wpisane zostało do ustawy, a także przyznają je i wypłacają te same instytucje co świadczenia rodzinne (urzędy gmin lub ops-y).

Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się żywego dziecka przysługuje ojcu lub matce albo opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu niezależnie od ich dochodów. Wniosek o wypłatę zapomogi składa się w terminie 12 miesięcy od dnia narodzin dziecka (lub 12 miesięcy od dnia przysposobienia albo objęcia opieką – ale nie później niż do ukończenia przez dziecko 18 lat). Wniosek złożony po terminie nie jest rozpatrywany.

Wysokość – 1000 zł

Zapomoga z gminy

Trzecim rodzajem pomocy, który można otrzymać z tytułu urodzenia dziecka jest pomoc przyznawana przez gminę i finansowana z jej środków. Również ta forma w ustawie nazwana została *jednorazową zapo-*

mogą z tytułu urodzenia dziecka. Gmina, która chce wypłacać taką pomoc swoim mieszkańcom (i ma na to środki), musi przyjąć uchwałę, w której znajdzie się m.in. opis warunków, jakie należy spełnić aby otrzymać ten rodzaj wsparcia.

Z tytułu urodzenia dziecka można więc jednocześnie otrzymać trzy świadczenia:

- 1) dodatek do zasiłku rodzinnego (jeśli spełniamy kryteria dochodowe i inne warunki z ustawy o świadczeniach rodzinnych) – w wys. 1000 zł,
- 2) jednorazową zapomogę (przysługująca niezależnie od dochodu, jeśli w terminie złożymy wniosek) – w wys. 1000 zł,
- 3) jednorazową zapomogę z gminy (jeśli gmina podjęła uchwałę o takiej zapomodze i spełniamy warunki opisane w tej uchwale) – w wys. ustalonej przez gminę.

Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego

Przysługuje osobie uprawnionej do urlopu wychowawczego, nie dłużej jednak niż przez okres:

- 24 miesięcy kalendarzowych,
- 36 miesięcy kalendarzowych, jeśli sprawuje opiekę nad więcej niż jednym dzieckiem urodzonym podczas jednego porodu,
- 72 miesięcy kalendarzowych, jeżeli sprawuje opiekę nad dzieckiem z orzeczoną niepełnosprawnością lub orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności.

Wysokość dodatku – 400 zł

Ustawa określa przypadki, w których wsparcie nie przysługuje. Odnoszą się one do sytuacji osoby pobierającej dodatek czyli matki, ojca, opiekuna. Osoba ta nie otrzyma dodatku jeśli:

- bezpośrednio przed uzyskaniem prawa do urlopu wychowawczego pozostawała w stosunku pracy przez okres krótszy niż 6 miesięcy,

- pracuje w okresie korzystania z urlopu (jeśli uniemożliwia to osobistą opiekę nad dzieckiem),
- w okresie urlopu wychowawczego korzysta z zasiłku macierzyńskiego.

Dodatek nie przysługuje również, jeśli dziecko przebywa w placówce zapewniającej całodobową opiekę, w tym w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, i korzysta w niej z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu oraz w innych przypadkach zaprzestania sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem. Inaczej jest jeśli dziecko przebywa w zakładzie opieki zdrowotnej (wtedy dodatek przysługuje).

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka

Samotne wychowywanie – definicja

Kiedy ustawa o świadczeniach rodzinnych mówi o osobie samotnie wychowującej dziecko – *oznacza to pannę, kawalera, wdowę, wdowca, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, chyba że wychowuje wspólnie co najmniej jedno dziecko z jego rodzicem.*

Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka przysługuje samotnie wychowującym dziecko matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, jeżeli nie zostało zasądzone świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od drugiego z rodziców dziecka, ponieważ:

- drugi z rodziców dziecka nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznan,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone.

Dodatek przysługuje również osobie uczącej się, jeżeli oboje rodzice osoby uczącej się nie żyją (lub kiedy występują inne powody opisane powyżej).

Wysokość dodatku

Dodatek przysługuje w wysokości:

- 170 zł miesięcznie na dziecko, nie więcej jednak niż 340 zł na wszystkie dzieci,

→ w przypadku dziecka niepełnosprawnego kwotę dodatku zwiększa się o 80 zł na dziecko, nie więcej jednak niż o 160 zł na wszystkie dzieci.

Przykład 1:

W rodzinie jest jedno dziecko uprawnione do dodatku. Jest to dziecko niepełnosprawne. Podstawową kwotę dodatku – 170 zł – zwiększa się o 80 zł (dziecko niepełnosprawne). Dodatek wypłacany jest więc w kwocie 250 zł.

Przykład 2:

W rodzinie jest trójka dzieci niepełnosprawnych. Kwotę podstawową dodatku – 170 zł na dziecko – zwiększa się o 80 zł. Jednak pomoc wypłacona zostanie w kwocie 500 zł, tak jakby dodatek został przyznany na dwójkę, a nie trójkę, niepełnosprawnych dzieci (2 x (170+80)).

Limity (wprowadzone 1 września 2005 r.) powodują, że dodatek z tytułu samotnego wychowywania otrzymać można na pierwsze i drugie dziecko. Wcześniej (od 1.05.2004) nie istniało ograniczenie dotyczące kumulacji dodatku. Jeśli np. matka wychowywała samotnie pięcioro dzieci na każde z nich otrzymywała 170 zł miesięcznie (razem 850 zł). Po 1 września 2005 r. otrzymuje dodatek tylko na dwoje dzieci, czyli w kwocie 340 zł. Należy jednak pamiętać, że wprowadzając ograniczenie, zaproponowano jednocześnie nowy rodzaj dodatku. Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej wypłacany jest na trzecie i następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego (piszemy o tym w rozdziale: „Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej”).

Samotne wychowywanie a uprawnienie do zasiłku rodzinnego

Ustawa o świadczeniach rodzinnych traktuje w sposób szczególny osoby samotnie wychowujące dzieci. Przyjęto założenie, że utrzymanie dziecka jest w pierwszej kolejności obowiązkiem rodziców. Dlatego matka (ojciec, opiekun) nie może oczekiwać od państwa wsparcia, jeśli wcześniej nie usiłowała zapewnić sobie i dziecku środków do życia od osób zobowiązanych do alimentacji.

Zasiłek rodzinny nie przysługuje więc, jeżeli osobie samotnie wychowującej dziecko nie zostało zasądzone

świadczenie alimentacyjne na rzecz dziecka od jego rodzica, chyba że:

- rodzice lub jedno z rodziców dziecka nie żyje,
- ojciec dziecka jest nieznan,
- powództwo o ustalenie świadczenia alimentacyjnego od drugiego z rodziców zostało oddalone,
- sąd zobowiązał jednego z rodziców do ponoszenia całkowitych kosztów utrzymania dziecka i nie zobowiązał drugiego z rodziców do świadczenia alimentacyjnego na rzecz tego dziecka (np. w przypadku rozwodu i „podziału” dzieci między rodziców).

Pisaliśmy też o tym w rozdziale: „Komu przysługuje zasiłek rodzinny”.

Dla samotnych rodziców ważną pomocą jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. W praktyce ta forma pomocy powiązana jest z opisywanym systemem świadczeń rodzinnych oraz instytucjami przyznającymi wsparcie (gminami i ośrodkami pomocy społecznej). Ponieważ jednak świadczenie to opisane jest w innej ustawie, omawiamy je w dalszej części opracowania, w rozdziale: „Świadczenie z funduszu alimentacyjnego”.

Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej

Rodzina wielodzietna – definicja

Według przepisów ustawy jest to rodzina wychowująca troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.

Dodatek przysługuje na trzecie i na następne dzieci uprawnione do zasiłku rodzinnego.

Wysokość dodatku – 80 zł miesięcznie

Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego

Dodatek przyznawany jest na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka:

- do ukończenia 16 roku życia, jeśli dziecko ma orzeczoną niepełnosprawność,
- do ukończenia 24 roku życia, jeśli posiada orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Pomoc przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi prawnemu albo opiekunowi faktycznemu dziecka. Dodatek wypłacany jest również osobie uczącej się.

Wysokość pomocy uzależniona jest od wieku dziecka. Dodatek wypłacany jest w kwocie:

- 60 zł miesięcznie na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 80 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego

Jego celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z rozpoczęciem w szkole nowego roku szkolnego (dotyczy to również rocznego przygotowania przedszkolnego – popularnej „zerówki”).

Dodatek przysługuje:

- matce lub ojcu,
- opiekunowi faktycznemu dziecka,
- opiekunowi prawnemu dziecka,
- osobie uczącej się.

Dodatek wypłacany jest raz w roku, w związku z rozpoczęciem roku szkolnego lub przygotowania przedszkolnego. Od 2009 r. o dodatek będzie można ubiegać się przez cały okres zasiłkowy (wcześniej można było otrzymać pomoc tylko na początku okresu, czyli wtedy kiedy rzeczywiście rozpoczyna się rok szkolny).

Wysokość – 100 zł na dziecko

Dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania

Dodatek ten wypłacany jest w dwóch sytuacjach:

- ➔ w związku z zamieszkiwaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki (a także podstawowej lub gimnazjum w przypadku niepełnosprawnego dziecka lub niepełnosprawnej osoby uczącej się). Chodzi o sytuację, kiedy dziecko mieszka np. w internacie. Dodatek związany z zamieszkiwaniem wypłacany jest w wysokości 90 zł miesięcznie.
- ➔ w związku z dojazdem z miejsca zamieszkania do miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, w przypadku dojazdu do szkoły ponadgimnazjalnej lub artystycznej, w której realizowany jest obowiązek szkolny i obowiązek nauki w zakresie odpowiadającym nauce w szkole ponadgimnazjalnej. Dodatek związany z dojazdem wypłacany jest w wysokości 50 zł miesięcznie.

Dodatek przysługuje przez 10 miesięcy w roku – od września do czerwca – czyli przez okres uczęszczania do szkoły.

IV. ŚWIADCZENIA OPIEKUŃCZE

Świadczeniami opiekuńczymi wymienionymi w ustawie o świadczeniach rodzinnych są:

- świadczenie pielęgnacyjne,
- zasiłek pielęgnacyjny.

Świadczenie pielęgnacyjne

Przysługuje z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym. Niepełnosprawność musi być potwierdzona orzeczeniem o niepełnosprawności lub o znacznym stopniu niepełnosprawności. Dziecko (do ukończenia 16 roku życia) legitymujące się orzeczeniem o niepełno-

sprawności powinno mieć dodatkowo wpisane w orzeczeniu dwa wskazania, o:

- konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, oraz
- konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie otrzymuje matka lub ojciec dziecka albo opiekun faktyczny, jeśli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, ponieważ musi opiekować się dzieckiem niepełnosprawnym. Warunkiem otrzymania świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego z ustawy o świadczeniach rodzinnych (patrz: „Kryterium dochodowe”).

Nowi uprawnieni

W 2009 r. uprawnienie do świadczenia pielęgnacyjnego uzyskują osoby rezygnujące z zatrudnienia z powodu konieczności sprawowania opieki, na których, zgodnie z *Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym*, ciąży obowiązek alimentacyjny. Oznacza to, że o pomoc będzie mogło ubiegać się np. dorosłe rodzeństwo osoby, która wymaga wsparcia albo rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem (a nie tylko matka, ojciec czy opiekun).

Wysokość świadczenia – 420 zł

Kiedy świadczenie pielęgnacyjne nie jest przyznawane:

- jeśli osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do: renty, renty socjalnej, emerytury, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego,
- osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko,
- jeśli osoba wymagająca opieki pozostaje w związku małżeńskim.

Świadczenie nie przysługuje również, jeśli dziecko lub osoba wymagająca opieki przebywa:

- w rodzinie zastępczej (z wyjątkiem rodziny zastępczej spokrewnionej z dzieckiem),

- w placówce zapewniającej całodobową opiekę (gdzie przebywa w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji). Taką placówką jest np. specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy gdzie korzysta z całodobowej opieki przez więcej niż 5 dni w tygodniu. Nie dotyczy to jednak zakładów opieki zdrowotnej.

Świadczenia pielęgnacyjnego nie można łączyć z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. Nie można również pobierać dwóch świadczeń pielęgnacyjnych, tzn. przysługuje tylko na jedno dziecko/ osobę w rodzinie.

Zasiłek pielęgnacyjny

Skierowany jest do dwóch grup: do osób niepełnosprawnych oraz do osób starszych. Przysługuje:

- dziecku niepełnosprawnemu (z orzeczoną niepełnosprawnością),
- osobie niepełnosprawnej w stopniu znacznym,
- osobie niepełnosprawnej w stopniu umiarkowanym, jeśli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia,
- osobie, która ukończyła 75 lat.

Znaczny stopień niepełnosprawności oznacza: niepełnosprawność w stopniu znacznym, całkowitą niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji, stałą albo długotrwałą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym i do samodzielnej egzystencji lub zaliczenie do I grupy inwalidów.

Umiarkowany stopień niepełnosprawności oznacza: niepełnosprawność w umiarkowanym stopniu, całkowitą niezdolność do pracy lub zaliczenie do II grupy inwalidów.

Wysokość zasiłku – 153 zł

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie przebywającej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie. Nie przysługuje również osobie uprawnionej do

dotatku pielęgnacyjnego (wypłacanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z rentą lub emeryturą).

Zasiłek pielęgnacyjny jest formą wsparcia, zapisaną w ustawie o świadczeniach rodzinnych, o którą mogą ubiegać się osoby niespełniające kryteriów dochodowych (podobnie jak w przypadku jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka). Oznacza to, że adresatami zasiłku są nie tylko osoby/ rodziny znajdujące się w gorszej sytuacji materialno-bytowej, ale wszyscy – po spełnieniu opisanych powyżej warunków.

V. WYPŁATA ŚWIADCZEŃ

Aby otrzymać pomoc – przysługujące świadczenie rodzinne – należy złożyć wniosek. Przyznawaniem i wypłacaniem świadczeń rodzinnych zajmują się gminy. W zależności od gminy wnioski składane są w urządzie gminy lub w ośrodku pomocy społecznej. W przyznawanie świadczeń włączony został również samorząd województwa (marszałek województwa). Urząd marszałkowski lub Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej rozstrzygają sprawy rodzin, których członkowie przebywają za granicą.

Terminy składania wniosków i wypłaty świadczeń

➔ Świadczenia rodzinne wypłaca się nie później niż do ostatniego dnia miesiąca, za który przyznane zostało świadczenie rodzinne.

➔ W przypadku złożenia wniosku w sprawie ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych po 10 dniu miesiąca, świadczenia rodzinne za dany miesiąc wypłaca się najpóźniej do ostatniego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym złożono wniosek. Np. jeśli złożymy wniosek 11 marca, może się okazać, że przyznana pomoc wypłacona zostanie dopiero 30 kwietnia.

Terminy składania i wypłaty w nowym okresie zasiłkowym

W 2009 r. kolejny okres zasiłkowy rozpocznie się 1 listopada (w l. 2005-2008 r. okresy rozpoczynały się 1 września). W związku z przesunięciem terminu rozpoczęcia okresu zasiłkowego, zmieniły się daty ważne dla osób składających wnioski na nowy okres.

➔ Wnioski na nowy okres zasiłkowy przyjmowane są od 1 września.

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami do dnia 30 września, ustalenie prawa do świadczeń i ich wypłata za listopad następuje do dnia 30 listopada.

➔ W przypadku gdy osoba ubiegająca się o świadczenia rodzinne na nowy okres zasiłkowy złoży wniosek wraz z dokumentami w okresie od dnia 1 października do dnia 30 listopada, ustalenie prawa do świadczeń i ich wypłata za listopad następuje do dnia 31 grudnia.

Świadczenia w formie rzeczowej

Jeśli ośrodek pomocy społecznej ustali, że rodzina lub osoba otrzymująca świadczenia marnotrawi je albo wydaje niezgodnie z przeznaczeniem (większość świadczeń – szczególnie dodatki mają przecież określony cel) organ przyznający pomoc przekazuje te świadczenia w formie rzeczowej (może to dotyczyć całości lub wybranej części świadczeń).

Wymagane dokumenty

Od tego, o jaką formę/ formy wsparcia występuje świadczeniobiorca, zależy jakie dokumenty, trzeba będzie zgromadzić i przedstawić. Ponieważ podstawą do uzyskania konkretnych dodatków jest uprawnienie do zasiłku rodzinnego, przede wszystkim trzeba zebrać dokumenty, które składa się razem z wnioskiem o zasiłek. Ważną grupę stanowią zaświadczenia o osiągniętych przez osobę lub rodzinę dochodach. Nie ma obowiązku ponownego dostarczania części dokumentów – np. kopii dokumentu stwierdzającego tożsamość, odpisu aktu urodzenia, kopii aktów zgonu – jeśli były one złożone, w tej samej instytucji, w poprzednim okresie zasiłkowym.

Do wniosku o zasiłek rodzinny należy dołączyć:

- uwierzytelnioną kopię dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby ubiegającej się o zasiłek,
- skrócony odpis aktu urodzenia dziecka lub inny dokument urzędowy potwierdzający jego wiek,
- orzeczenie o niepełnosprawności (jeśli wychowujemy dziecko niepełnosprawne),

- zaświadczenie szkoły w przypadku, gdy dziecko ukończyło 18 rok życia,
- zaświadczenie szkoły wyższej w przypadku osoby uczącej się lub osoby niepełnosprawnej,
- zaświadczenia lub oświadczenia stwierdzające wysokość dochodu,
- informację sądu o toczącym się postępowaniu o przysposobienie dziecka (jeśli o wsparcie ubiega się opiekun faktyczny),
- kopię aktów zgonu rodziców lub kopię odpisów wyroków zasądających alimenty w przypadku osoby uczącej się,
- kopię karty pobytu w przypadku cudzoziemca przebywającego na terytorium RP posiadającego np. status uchodźcy lub zezwolenie na osiedlenie się,
- kopię odpisu prawomocnego wyroku sądu orzekającego rozwód lub separację albo kopię aktu zgonu małżonka lub rodzica dziecka w przypadku osoby samotnie wychowującej dziecko.

Przedstawiona lista opisuje tylko najważniejsze dokumenty konieczne przy składaniu wniosków. Potrzebnych dokumentów może być więcej. Szczegółowych informacji, o tym jakie dokumenty należy przedstawić w konkretnej sytuacji, musi udzielić gmina, tzn. urząd gminy lub ośrodek pomocy społecznej.

VI. ŚWIADCZENIE Z FUNDUSZU ALIMENTACYJNEGO

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego to nowy rodzaj wsparcia wypłacany od 1 października 2008 r. Świadczenie zastąpiło zaliczkę alimentacyjną, która wcześniej przyznawana była w podobnych sytuacjach, osobom nieotrzymującym alimentów. Chociaż nazwą świadczenie nawiązuje do pomocy wypłacanej przez zlikwidowany w 2004 r. Fundusz Alimentacyjny, to jednak jest to tylko nawiązanie symboliczne. Nowy rodzaj pomocy znacznie więcej łączy z zaliczką alimentacyjną niż ze starym funduszem. Wprowadzając nowe przepisy, zreali-

zowano jednak najważniejszy postulat krytyków zaliczki alimentacyjnej – poszerzono grupę osób uprawnionych do wsparcia i nie jest one już kierowane prawie wyłącznie do osób samotnie wychowujących dzieci. Świadczenie będą więc mogły pobierać np. osoby, które ponownie zawarły związek małżeński czy też wychowują dzieci w konkubinacie. Pomoc wypłacana jest, podobnie jak świadczenia rodzinne, przez gminy tzn. urzędy gmin lub ośrodki pomocy społecznej, w procedurze uczestniczy komornik (musi potwierdzić bezskuteczność egzekucji), a poza wypłatą świadczeń gminy starają się zmusić dłużnika alimentacyjnego do wywiązywania się z obowiązków. Wprowadzono nowe kryterium dochodowe i zwiększono kwotę pomocy (w porównaniu do kwot wypłacanej wcześniej zaliczki). Przepisy dotyczące świadczenia z funduszu znajdują się w *ustawie z dn. 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U. z 2007 r., Nr 192, poz. 1378 z późn. zm.)*.

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej:

- do ukończenia przez nią 18 roku życia,
- do ukończenia przez nią 25 roku życia – w przypadku gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej, albo
- bezterminowo – w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Osoba uprawniona to najczęściej dziecko, na którego rodzic zobowiązany jest płacić alimenty, ale nie robi tego. Osoba uprawniona oznacza więc wg ustawy *osobę uprawnioną do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna*. Z kolei **bezskuteczna egzekucja** to egzekucja, *w wyniku której w okresie ostatnich dwóch miesięcy nie wyegzekwowano pełnej należności z tytułu zaległych i bieżących zobowiązań alimentacyjnych*. Nieskuteczna egzekucja wystąpi więc zarówno wtedy, kiedy osoba zobowiązana do płacenia alimentów, nie płaci nic, jak i w sytuacji kiedy wpłaca 95% należnej kwoty, a zalega z pozostałymi 5%. Ważne są przy tym, nie tylko alimenty płacone/ nie płacone na bieżąco, ale w ogóle wszystkie zaległości alimentacyjne. Za bezskuteczną egzekucję uważa się rów-

niez niemożność wszczęcia lub prowadzenia egzekucji alimentów przeciwko dłużnikowi alimentacyjnemu przebywającemu poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

Chociaż ustawa mówi o „osobie uprawnionej” to jednak, ponieważ najczęściej osobą tą jest dziecko, pomoc wypłacana będzie na wniosek jego rodzica lub opiekuna (tzw. przedstawiciela ustawowego).

Kryterium dochodowe

Aby otrzymać pomoc należy spełniać kryterium dochodowe. Dochody rodziny w przeliczeniu na osobę nie mogą być wyższe niż 725 zł. Dochody liczymy tak jak w przypadku świadczeń rodzinnych; uwzględniamy więc dochód z roku poprzedzającego okres zasiłkowy (okres świadczeniowy – w przypadku świadczeń z funduszu to okres od 1 października do 30 września roku następnego). Znaczenia mają również dochody uzyskane i utracone (o zasadach ustalania dochodu w świadczeniach rodzinnych pisaliśmy na początku opracowania).

Świadczenia przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyższej niż 500 zł.

Świadczenia nie przysługują jeśli:

- osoba uprawniona została umieszczona w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie albo w rodzinie zastępczej,
- osoba uprawniona jest pełnoletnia i posiada własne dziecko,
- osoba uprawniona zawarła związek małżeński.

VII. WYBRANE DEFINICJE Z USTAWY O ŚWIADCZENIACH RODZINNYCH

Instytucja zapewniająca całodobowe utrzymanie

– oznacza to dom pomocy społecznej, placówkę opiekuńczo-wychowawczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, areszt śledczy, zakład karny, zakład opiekuńczo-leczniczy, zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, szkołę wojskową lub inną szkołę, jeżeli instytucje te zapewniają nieodpłatnie pełne utrzymanie.

Opiekun faktyczny dziecka – oznacza to osobę faktycznie opiekującą się dzieckiem, jeśli wystąpiła z wnioskiem do sądu rodzinnego o przysposobienie dziecka.

Osoba samotnie wychowująca dziecko – oznacza to pannę, kawalera, wdowę, wdowca, osobę pozostającą w separacji orzeczonej prawomocnym wyrokiem sądu, osobę rozwiedzioną, chyba że wychowuje wspólnie co najmniej jedno dziecko z jego rodzicem.

Osoba ucząca się – oznacza to osobę pełnoletnią uczącą się, niepozostającą na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub w związku z ustaleniem wyrokiem sądowym lub ugodą sądową prawa do alimentów z ich strony.

Rodzina – oznacza to odpowiednio następujących członków rodziny: małżonków, rodziców dzieci, opiekuna faktycznego dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25 rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne; do członków rodziny nie zalicza się dziecka pozostającego pod opieką opiekuna prawnego, dziecka pozostającego w związku małżeńskim, a także pełnoletniego dziecka posiadającego własne dziecko.

Rodzina wielodzietna – oznacza to rodzinę wychowującą troje i więcej dzieci mających prawo do zasiłku rodzinnego.

www.pomocspoleczna.ngo.pl

Serwis skierowany jest do pracowników organizacji pozarządowych i instytucji, które działają na polu pomocy społecznej, zajmują się poradnictwem, pomagają osobom w trudnej sytuacji życiowej, a także do osób indywidualnych, które mogą znaleźć informacje o swoich podstawowych uprawnieniach w publikacjach z serii

„Poznaj Swoje Prawa”.

Serwis gromadzi aktualne informacje ważne dla środowiska pomocy społecznej:

- o zmianach w prawie (m.in. ustawa o pomocy społecznej, o świadczeniach rodzinnych, o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, o promocji zatrudnienia),
- o konferencjach, spotkaniach, szkoleniach, konkursach, dostępnych funduszach,
- wskaźniki (wysokość świadczeń, kryteriów dochodowych, rent, dodatków),
- adresy placówek pomocowych.

Zapraszamy do internetu!